

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2025

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 7.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A****TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO**

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo dikarabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/ kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe.)
- Ha mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe e seng ena a hlahlojwang ka yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Leha ho le jwalo haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitswe temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlalobuwa a se ke a abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/ HA KE DUMELE. Lebaka/ tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/ MOHOPOLO. Lebaka/tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlalobuwa a fane ka polelo e felletseng; a ka abelwa matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswa mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlalobuwa yena a fane ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

- 1.1 Phindile Sithole-Spong, ✓ ke phamokate(HIV). ✓ (2)
- 1.2 Dipeini sefubeng, ✓ ntaramane ✓ le ho se heme ka tshwanelo. ✓ (3)
- 1.3 Diphetho tsa madi di ile tsa bontsha hore disele tse tshweu tsa madi (CD4) di tlase haholo. ✓ (1)
- 1.4 O ne a nahana hore o tlo hloka hahala jwalo ka mmae. ✓✓ (2)
- 1.5 Bongodi ba dikalaneng ✓ le metantsho. ✓ (2)
- 1.6 O ile a fumana bohloko ba ntaramane hape ✓ mme a emisa nako e ka etsang selemo. ✓ (2)
- 1.7 Tema e hlokomedisa batho ba nang le kokwanahloko ya HIV hore ba ikamohele, ba tsebe ho phela kante ho kgatello ya maikutlo. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlalobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 1.8 Ho hlakisetša mmadi hore bophelo ba mophetwa bo ne bo se bo rarahanane ka lebaka la ho kula haholo. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlalobuwa di elwe tlhoko) (2)

- 1.9 D/Lebotsi✓ hobane o ipotsa potso e sa hlokeng karabo. E bontsha ngongoreho eo a neng a ena le yona ka boemo ba hae ba bophelo. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (3)
- 1.10 Mathata a hlahisa motho wa sebele, e leng nnete ka Phindile hobane o ile a feta mathateng a tshwaetso ya *HIV* mme ha a a ka a inehela empa o ile a ikamohela, a qetella a fumane lengolo la *Bachelor of Arts*. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 1.11 O tle o tsebe mekgwa ya ho phela ka kokwanahloko eno le hore o se tshwaetse batho ba bang ka tsa thobalano kapa ka ho ba qaphaletsa ka madi a hao moo ba nang le maqeba teng. ✓✓ (2)
- 1.12
- Ha basebetsi ba kula ka bongata, ba lokela ho lofa mosebetsing kgafetsa mme boramosebetsi ba lokela ho hira basebetsi ba nakwana, ba lokelang ho leshwa le bona. ✓✓✓
 - Lefapha la tsa Bophelo bo Botle le tlameha ho abela batho ba bangata meriana ho feta kamoo ho neng ho rerilwe kateng mme hona ho imetsa mmuso ka ditjhelete.
 - Ha baithuti ba kula ka bongata, ba tlohela sekolo mme hona ho ba sitisa ho fumana mesebetsi e neng e tla ba le seabo moruong ka mokgwa wa lekgetho kahoo moruo o a imelwa hobane ba tla ya mmusong ho fumana dithuso tsa tjhelete.
- (Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (3)

TEMA YA B

- 1.13 A thabo✓hobane baphetwa ba bososetse ebile ngwana o amme ntate lerameng✓ (2)
- 1.14
- E, hobane ho bohlokwa hore malapa a dule a le mmoho kgodisong ya bana. ✓✓
 - Sena se fa ngwana bolokolohi le thabo kgolong ya hae.
- (Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****TEMA YA B****Mehopolo e lebelletsweng**

	QOTSO		DINTLHA
1.	'Ho bala kgafetsa ke tsela e ntle ya ho eketsa tlotlontswe ya hao. Dibuka, dingodilweng, kapa diblog di o tsebisa mantswe a matjha ka tsela e bonolo.'	1.	Bala kgafetsa ho eketsa tlotlontswe ya hao.
2.	'Ha o kopana le lentswe leo o sa le tsebeng, ho sebedisa bukantswe ho tla o thusa ho le utlwisisa le ho le sebedisa nakong e tlang.'	2.	Sebedisa bukantswe ho utlwisisa mantswe ao o sa a tsebeng.
3.	'Ho boloka buka ya mantswe ke mokgwa o mong wa ho ithuta ka tlhoko mantswe a matjha. Ngola lentswe ka moelelo wa lona le mohlala, ebe o le lekola kgafetsa.'	3.	Iketsetse buka ya mantswe ho ithuta mantswe a matjha.
4.	'Dipapadi tsa mantswe jwalo ka Skhrebole le diphazele di ka etsa hore ho ithuta mantswe ho be monate. Sena se phephetsa kelello ya hao le ho eketsa puo ya hao.'	4.	Bapala dipapadi tsa mantswe.
5.	'Ho ngola kgafetsa - ekaba ho ngola dipale kapa dibuka ho tla o fa monyetla wa ho sebedisa mantswe ao o ithutileng ona.'	5.	Ngola kgafetsa ho sebedisa mantswe a matjha.
6.	'Ho ithuta metso le dikgutsufatso tsa mantswe ke mokgwa wa ho utlwisisa mantswe ao o sa a tsebeng. Tsebo ena e tla o thusa ho hlalosa mantswe a matjha ha bonolo.'	6.	Ithute metso le dikgutsufatso tsa mantswe.
7.	'Ha o mamela diphodkhaste le dividiyo tsa thuto o ka ithuta mantswe a matjha ka moelelo o nepahetseng, ho etsa hore ho be bonolo ho a sebedisa ka nepo.'	7.	Mamela diphodkhaste le dividiyo tsa thuto.

Palo ya mantswe 49

Ho tshwaya kgutsufatso

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- **Kabo ya matshwao:**
 - Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (letshwao le le leng bakeng sa ntlha)
 - Matshwao a 3 bakeng sa tshebediso ya puo.
 - Matshwao kaofela: 10
- **Kabo ya matshwao ha mohlalobuwa a ntshitse dintlha ka mantswe a hae.**
 - Ho ajwa letshwao le le 1 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 1–3.
 - Ho ajwa matshwao a 2 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 4–5.
 - Ho ajwa matshwao a 3 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 6–7.
- **Kabo ya matshwao ha mohlalobuwa a qotsitse ka kotloloho.**
 - Diqotso tse 6–7: ha ho letshwao le ajwang bakeng sa puo.
 - Diqotso tse 4–5: ho ajwa letshwao le 1 bakeng sa puo.
 - Diqotso tse 2–3: ho ajwa matshwao a 2 bakeng sa puo.

	Qotso	Ntlha
	3	2
Puo	2	
Matshwao	7	

ELA TLHOKO

- **Palo ya mantswe:**
 - Batshwai ba lokela ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
 - O se ke wa tlosa letshwao ha mohlalobuwa a sa bontsha palo ya mantswe, kapa ha palo ya mantswe e fosahetse.
 - Ha palo ya mantswe e feta palo e behilweng, bala ho fihla mantsweng a 5, mme o tlohelle tse ding.

MOHLALA

Puo	Polelo			Palo ya mantswe
<i>Sesotho</i>	<i>Ke</i>	<i>a</i>	<i>tsamaya</i>	3

Matshwao bakeng sa dintlha: (7)
Matshwao bakeng sa tshebediso ya puo: (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: PAPATSO

- 3.1 Ho hohela bareki ho rata kofi ya Espresso.✓✓ (2)
- 3.2 Ho susumetsa bareki ho reka kofi ya Espresso hobane monate wa yona o a ipabola ebile ke kofi e tswang naheng ya Italy moo dihlahiswa tsa teng di leng theko e hodimo.✓✓ (2)
- 3.3 C/Tatso✓hobane mmapatsi o sebedisa mantswe a etsang mmadi a ikutlwe ekare o se a ntse a latswa sehlahiswa seo ka maikemisetso a ho bontsha hore sehlahiswa sa hae se monate ho feta tsohle. ✓✓ (3)
- 3.4
- E, hobane setshwantsho se papatsong se hlahisa kofi e bonahalang e le monate mme hona ho susumetsa moreki hore a lakatse ho ka e latswa. ✓✓✓
 - E, hobane mmapatsi o kgethile setshwantsho sa kofi ya Espresso e tswang naheng ya Italy kaha ke sehlahiswa se theko e hodimo ho feta dihlahiswa tsa kofi tse ding.
- (Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)** (3)
[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

- 4.1 Ho bontsha ho halefa ha mophetwa ya khathunung.✓✓ (2)
- 4.2 Maikutlo a ho tshoha✓ hobane matitjhere ha a a bolokeha, a hloka tshireletso kaha baithuti ba tla le dibetsa dikolong.✓✓ (3)
- 4.3 Ho tsehetsa dikarolo tse ding tsa khathunu moo ho bonahalang letswalo la titjhere, terata e dipakeng tsa titjere le baithuti hammoho le dihlooho tsa tema tse tataisetsang babohi maamong a renang ka hara tema.✓✓ (2)
- 4.4 Ke ho phoqa mmuso ka melawana ya ona e bontshang ho tswa taolong ha baithuti. Bana ba lokela ho ithuta empa sebakeng sa ho ithuta, ba tla le dibetsa dikolong, ho lwantsha ona matitjhere a tlamehang ho ba ruta kaha ba tseba hore molao o lehlakoreng la bona.✓✓✓ (3)
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) **[10]**

POTSO YA 5: PROSA**5.1 TEMA YA F**

- 5.1.1 Ke hore nyaope e a bolaya.✓✓ (2)
- 5.1.2 O ne a nahana hore moradi wa hae o tla kgutla, a kgone ho kena ka ntlong.✓ (1)
- 5.1.3 Ba se senye nako ho ka thusa bana ba bona.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
- 5.1.4 Ke kgetho ya metswalle ya hae e mebe hoo qetellong a ileng a tswa sekolo a ya tsuba le bona nyaope.✓✓ (2)
- 5.1.5 A kutlwelebohloko, hobane bana ba bangata ba tlohetse sekolo ka lebaka la dithethefatsi ha ba bang ba se ba hlokahetse. ✓✓ (2)
- 5.1.6 Tjhe, mopheti wa ditaba o hlokomedisa batswadi ho rata bana ba bona ho sa kgathalletsehe bong ba bona. E mpile ya e ba taba ya hore mohlala o fanweng temeng o kgethile bong bo itseng feela ✓✓✓ (3)
- 5.1.7 E, hobane e senya kelello ya ngwana hoo qetellong a ka hlokahala kapa a ka ipolaya.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)

5.2 TEMA YA G

Seo✓ o se lahlelang✓ ka lewatleng✓,✓ ke✓ se yang ka mpeng ya hao.✓ (6)
[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80